

van de personalisering van de politiek. Zijn opvolger *George Bush* is een veel typerender voorbeeld. Bij Bush zie je als onder een vergrootglas een eigenaardig verschijnsel. Een paradox zeggend. De nadruk op persoonlijkheid leidt namelijk tot onpersoonlijkheid.

Ogenschijnlijk is Bush een saaie, oncharismatische man. Een man zonder eigenschappen, om met *Robert Musil* te spreken. "Hij beschouwt niets als vast, geen Ik, geen orde" schreef Musil over Ulrich, de hoofdpersoon van de roman. Ulrich was een man zonder eigenschappen vanuit een kritische intentie: hij wenste afstand te nemen van alle zogenaamde zekerheden en overtuigingen en een distantie bewaren ten aanzien van alle heersende machten. Bij iemand als Bush is het andersom: weliswaar kent ook hij geen roestvrijstalen overtuigingen, maar die principeloosheid dient ervoor om des te beter de macht te kunnen handhaven.

Van Bush kun je zeggen dat zijn persoonlijkheid kleurloos is. Maar wat een zwakte lijkt, kan ook als kracht gezien worden. Een onbeschreven blad laat zich gemakkelijk inkleuren naar de behoeften van het moment. Feilloos reageert de leider op signalen uit de omgeving, neemt

een andere gedaante aan en ruilt de ene eigenschap in voor een andere. Bush heeft zich gepresenteerd als milieu-president, als onderwijs-president, als veiligheids-president; als wankelmoedig en als resoluut staatsman; als duif en als havik. Voor elk wat wils en alles op zijn tijd. Elk jasje zit hem als gegoten.

De politieke man zonder eigenschappen is bang om uit de gratie te raken, alert reageert hij op de nieuwste grillen van het publiek. Het bezit van een charismatische persoonlijkheid is een kostbaar kleinood, maar persoonlijkheid moet vooral niet verward worden met een vast karakter; de moderne politicus op zoek naar charisma is in de eerste plaats flexibel.

Iemand als *Joop den Uyl* was de belichaming van een ouderwets soort politiek. Hij was een karakter, een man mét eigenschappen. "Het arbeideristisch image en het te ingewikkeld praten van Den Uyl zullen moeten worden weggewerkt in een onverdachte poging een nieuwe Den Uyl te creëren", stelde in 1971 de toenmalige campagne-deskundige *Marcel van Dam* voor. Maar al die pogingen om van Den Uyl een man zonder eigenschappen te maken, waren tot mislukken gedoemd. Hij was en bleef een karakter, een man

met een missie, iemand om te bewonderen of te verguizen. Zijn persoonlijkheid liet zich slecht kneden naar de veronderstelde behoeften van de massa. Een hopeloos geval dus. "Joop, het is niet persoonlijk bedoeld, maar ik kan niks meer met je", zei campagneleider Bode in 1981.

Satanisch

De VVD had het allemaal beter begrepen. Daar ging men bij het volk te rade. De tijdgeest, zo had men begrepen, vraagt een politiek leider die jong en dynamisch is, iemand die het opwindende Veronica-gevoel uitstraalt. Nijpels, die moest het worden, de man die het in zich heeft om geliefd te worden bij het moderne volk. Het succes bij de eerstvolgende verkiezingen was inderdaad overweldigend. Het verlies bij de daaropvolgende verkiezingen was evenwel nog veel en veel imponerender.

Je zou het de wraak van de kiezer kunnen noemen. Hartstochtelijk is de moderne politicus op zoek naar charisma. Hij wil graag aardig gevonden worden, populair zijn onder het volk. Hij is bereid zich in alle bochten te wringen en iedere eigenschap in te ruilen voor een andere. Nauwlettend ziet hij er op toe dat de kloof tussen politiek en burger niet te groot wordt. Zijn publiek wordt uitgehoord en dat geeft ogenschijnlijk keurig antwoord op de enquêtevragen en de opinie-peilingen.

Even wekt de kiezer de indruk het spel netjes mee te spelen en de naar sympathie en charisma hunkerende politicus te ondersteunen. Ja, we vinden je aardig, je bezit charisma en aan jou geven we ons vertrouwen, lijkt het van verre uit de talloze huiskamers met televisie op te klinken. Maar zijn onverschilligheid en grilligheid laat de burger niet graag varen. Men raakt moe van die naar gunsten dingende opdringerige figuur, moe van zijn gebedel en gesmeek. Als een Romeinse keizer steekt de kiezer de duim omlaag naar de politicus in de arena. Men laat hem vallen. Met satanisch genoeg.

WERRY CRONE - IHT

Naar aanleiding van: Sjaak Toonen - Op zoek naar charisma: Nederlandse politieke partijen en hun lijsttrekkers 1963-1986. VU-uitgeverij, f 45,-